

แนวความคิดและความเป็นมาของข้อสันนิษฐานอันเป็นโทษแก่จำเลย

แนวความคิดของข้อสันนิษฐานทั่วไป

มนุษย์ทุกคนมีลักษณะทางชีวภาพ ที่เหมือนกัน มีนิเวศมองที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นมาและเมื่อได้รับรู้สิ่งใหม่ ๆ ก็จะนำเอาประสบการณ์เดิมที่บันทึกไว้ในสมองขึ้นมาช่วยในการทำความเข้าใจสิ่งใหม่ที่ประสบนั้นและบันทึกไว้อีก การที่มนุษย์มีการติดต่อกัน มีการถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่กัน ตลอดจนอยู่ในสังคมที่มีรูปแบบเดียวกัน มนุษย์จึงมีประสบการณ์ที่เหมือน ๆ กัน และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีที่บันทึกไว้นั้น ก็จะถูกรวบรวมจัดระเบียบและสรุปเป็นหลักเกณฑ์เป็นทฤษฎีขึ้น หากได้ประสบกับเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันอีกมนุษย์ก็สามารถนำเอาประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันนั้นมาวิเคราะห์และสรุปผลโดยจัดระเบียบและใช้เหตุผล เป็นเครื่องช่วย ผลที่สรุปได้นั้นอาจจะถูกต้องหรือผิดพลาดก็ได้แต่ประสบการณ์ และการใช้เหตุผลได้สมบูรณ์เพียงใดของแต่ละบุคคลซึ่งต่างกันไป กระบวนการที่ทำให้มีการสรุปผลดังกล่าวนี้เรียกว่า "ความคิดรวบยอด" ¹

ในทำนองเดียวกัน บทกฎหมายต่าง ๆ ก็ได้บัญญัติขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวเช่นกัน

กฎหมายที่ใช้กันอยู่นี้ถูกแบ่งแยกออกเป็นหลายประเภทโดยนักวิชาการทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ จึงขอแยกกฎหมายต่าง ๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ บทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นหลักการกับบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นข้อสันนิษฐาน

¹ จำเนียร ชวงโชติและคนอื่น ๆ, จิตวิทยาการรับรู้และเรียนรู้, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2516), หน้า 14 - 16.

บทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นหลักการนั้น หมายถึง บทบัญญัติของกฎหมายทั่วไป ที่บัญญัติขึ้นจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์และใช้เหตุผลสรุปลงอย่างสมบูรณ์ เป็นที่ยึดถือ จึงได้ตราขึ้นเป็นกฎหมาย เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ที่บัญญัติว่า "เด็กอายุยังไม่เกินเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้น ไม่ต้องรับโทษ"

ส่วนบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นข้อสันนิษฐานนี้ เนื่องจากการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและการพิสูจน์พยานหลักฐานนั้นมักจะซ้ำรอยเดิมเป็นส่วนมากจนทำให้มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านั้นและสรุปข้อเท็จจริงบางอย่างลงไป เพื่อให้ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์ในเบื้องต้นหรือเป็นกรณีที่ยากแก่การหาข้อยุติได้ แต่ด้วยเหตุผลประการอื่นที่ทำได้ของทำให้ยุติลงทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและแก้ปัญหาที่ยากแก่การหาข้อสรุปหรือไม่อาจหาข้อสรุปลงได้นั้นให้ยุติลงโดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย เพื่อเป็นฐานแห่งการปรับใช้กฎหมายต่อไป เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 123 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า "ถ้าต้นฉบับเอกสารซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งอ้างถึง เป็นพยานหลักฐานนั้นอยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่อ้างจะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขอให้ส่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งส่งต้นฉบับเอกสารแทนการที่ตนจะต้องส่งสำเนาเอกสารนั้นก็ไ้ ถ้าศาลเห็นว่าเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐานสำคัญ และคำร้องนั้นฟัง ใ้ให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยื่นต้นฉบับเอกสารต่อศาล ภายในเวลาอันสมควรแล้วแต่ศาลจะกำหนด ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีต้นฉบับเอกสารอยู่ในครอบครองไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง เช่นว่านั้น ให้ถือว่าข้อเท็จจริงแห่งข้ออ้างที่ผู้ขอจะตองนำสืบโดยเอกสารนั้น คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ยอมรับแล้ว".

พึงสังเกตว่าบทบัญญัติที่เป็นข้อสันนิษฐานนี้ จะเป็นการสรุปข้อเท็จจริงบางอย่างเท่านั้น สำหรับตัวอย่างต่าง ๆ นั้น เพื่อมิให้เป็นการกล่าวซ้ำจึงขอยกไปกล่าวในบทที่ 3 ต่อไป

ความหมายของคำว่า "ข้อสันนิษฐาน - การสันนิษฐาน" "คลุพินิจ" "ข้อสันนิษฐาน
ที่กฎหมายยอมรับ"

ข้อสันนิษฐาน - การสันนิษฐาน

คำว่า "ข้อสันนิษฐาน" แยกออกได้เป็น 2 คำ คือ คำว่า "ข้อ" และ
คำว่า "สันนิษฐาน" คำว่า "ข้อ" นั้นเป็นคำนาม หมายถึง "เนื้อความตอนหนึ่ง ๆ
ใจความสั้น ๆ ของเรื่อง" ส่วนคำว่า สันนิษฐานนั้นเป็นคำกริยา หมายถึง
"ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน" ¹ ดังนั้น ข้อสันนิษฐาน จึงมีความหมายว่า
"เนื้อความที่คาดคะเนไว้ก่อน"

มีอีกคำหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกัน คือคำว่า "การสันนิษฐาน" ซึ่ง
คำว่า "การ" นั้นเป็นคำนาม หมายถึง "กิจ, งาน, ชุระ, หน้าที่" ² เมื่อรวมแล้ว
จึงมีความหมายว่า กิจชุระหรืองานที่จะต้องคาดคะเน

คำทั้ง 2 ที่กล่าวข้างต้น จะมีความแตกต่างกันในการให้ความหมายหรือไม่นั้น
เป็นการยากที่จะสรุปลงไปให้แน่ชัดได้ เพราะคำทั้งสองนี้มีความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก
จนมีผู้ใช้คำทั้งสองนี้แทนกันโดยให้ความหมายเป็นอย่างเดียวกัน ³

คำว่า "ข้อสันนิษฐาน" นี้มีนักกฎหมายให้คำนิยามไว้ เช่น "ไต่แกพะยานอัน
เกิดจากการคาดหมายโดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องค้นคว้า ด้วยเหตุนี้จึงเลือกใช้คำว่า
พะยานแต่เรียกว่า ข้อสันนิษฐานอันไต่แก ผลซึ่งกฎหมายหรือศาลรับรู้ไว้ เป็นเบื้องต้นแรก

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,
2525) หน้า 132, 795.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

³ ประมุข สุวรรณศรี, กฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
นิติบรรณาการ, 2519), หน้า 46.

ว่าความจริงเป็นอยู่เช่นไร¹

"คือหลักการรับฟังข้อเท็จจริง ซึ่งจะนำมาใช้โต้ตอบเมื่อมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริง บางอย่างให้ปรากฏแล้ว ศาลจำต้องสันนิษฐานหรืออาจสันนิษฐานได้ว่าข้อเท็จจริงอื่นบาง ประการได้มีหรือได้เกิดขึ้นแล้ว กล่าวให้ง่ายก็คือ ข้อสันนิษฐานเป็นการรับฟังข้อเท็จจริง ตามเงื่อนไขอันเกิดจากข้อเท็จจริงอีกเรื่องหนึ่ง"²

"A presumption is a rule of law, statutory or judicial, by which finding of a basic fact gives rise to existence of presumed fact until presumption is rebutted"³

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า ข้อสันนิษฐาน คือ วิธีที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องรับ ฟังข้อเท็จจริงอันใดอันหนึ่ง โดยจะคงพิสูจน์ให้ปรากฏข้อเท็จจริงบางอย่างตามที่ กำหนดไว้เสียก่อน และข้อเท็จจริงที่รับฟังได้เช่นนี้จะถูกหักล้างได้ก็แต่กฎหมาย ยอมให้ทำได้เท่านั้น

culpa in

"culpa in"⁴ คำนี้ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งก็ใช้คำว่า "เห็นสมควร"⁵ หรือบางกรณีก็ไม่ได้ปรากฏชัดแจ้ง แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่า ให้ใช้culpa inกรณีนั้น เช่น

1. ศาสตราจารย์แอต คูปลาคาร์ และนายวิจิตร ดุสิตานนท์, กฎหมาย ลักษณะพระยานและจิตวิทยา (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2478), หน้า 186.

2. โอสถ โกสิน, กฎหมายลักษณะพระยานเปรียบเทียบ, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเชม, 2501), หน้า 42.

3. Campbell Black, Black's Law Dictionary, 5 th ed., (New York : St. Paul - minn West Publishing co., 1979), pp. 1 - 2.

4. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 227.

5. เรื่องเดียวกัน, มาตรา 23, 172 ทวิ, 182, 185 และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 56

โทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดซึ่งกฎหมายกำหนดโทษขั้นต่ำ ขึ้นสูง หรือ ทั้งสองอย่างไว้ เป็นต้น คำว่า "คุลพิณีจ" นี้ เป็นคำนามหมายถึง "การวินิจฉัยที่เห็นสมควร" ¹

เมื่อกฎหมายยอมให้มีการใช้คุลพิณีจในกรณีใดแล้ว ผู้นั้นก็มีสิทธิ์อย่างเต็มที่ในการใช้คุลพิณีจนั้นภายในขอบเขตของกรณีนั้น ๆ ไม่ว่าจะใช้ไปในทางใดก็ตาม เหตุที่กฎหมายยอมให้ใช้คุลพิณีจได้เช่นนี้ เพราะกรณีต่าง ๆ เหล่านี้กฎหมายไม่อาจที่จะบัญญัติหลักเกณฑ์ครอบคลุมได้ในทุกกรณี เช่น กรณีที่ให้ศาลใช้คุลพิณีจในการกำหนดโทษแก่จำเลยนั้น เป็นเรื่องสุกฤษฎีที่กฎหมายจะบัญญัติว่ากรณีเช่นใดควรจะลงโทษแค่ไหน เพียงใดหรือกรณีที่ให้ศาลใช้คุลพิณีจในการชี้แนะหนักพยาน ² ซึ่งกฎหมายก็ไม่สามารถบัญญัติหลักเกณฑ์ที่แน่นอนได้เช่นกัน จึงต้องปล่อยให้ใช้คุลพิณีจ เป็นต้น หรือเป็นเรื่องที่แม้ว่าจะใช้คุลพิณีจไปในทางใดก็ตาม ก็ไม่กระทบต่อความยุติธรรมและเพื่อความสะดวกในการดำเนินการอีกด้วย ³ เช่นนี้ กฎหมายก็ยอมให้ใช้คุลพิณีจได้ แต่กฎหมายก็ได้ป้องกันการใช้คุลพิณีจไว้คือ ได้กำหนดกรณีที่ยอมให้ใช้คุลพิณีจไว้ อันเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการควบคุมการใช้คุลพิณีจ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคุลพิณีจกับข้อสันนิษฐานแล้ว จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นข้อสันนิษฐานในกฎหมายแล้ว ความแตกต่างก็จะยิ่งปรากฏเด่นชัดขึ้น กล่าวคือ ถ้าเป็นข้อสันนิษฐานในกฎหมายแล้ว กฎหมายกำหนดให้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 305.

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 227

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 104

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 24

ต้องมีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก่อน จึงยอมให้สันนิษฐานว่ามีข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น แต่ถาเป็น เรื่องของมูลพินิจแล้วไม่อยู่ในบังคับเช่นนี้ แต่ถาเป็นข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงแล้ว ความแตกต่างไม่เห็นเด่นชัดนัก แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความแตกต่างในตัวของมันเองอยู่บ้าง กล่าวคือ คำว่า "สันนิษฐาน" นี้ก็มีความหมายอยู่ในตัวของมันเองแล้วว่า หมายถึงการคาดหมาย ซึ่งหมายความว่า จะต้องมืข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่ยอมรับได้เสียก่อนแล้ว จึงนำข้อเท็จจริงที่ยอมรับนี้มาเป็นหลักในการคาดหมาย โดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องมือในการคาดหมาย นั่นคือ เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่ยอมรับนั้นแล้ว ทำให้เราเชื่อว่าจะต้องมีข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเพียงทางเดียวเท่านั้น แต่ถามีมากกว่าหนึ่งทางแล้ว ก็ไม่ถือเป็นข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง หมายความว่าข้อเท็จจริงที่ได้มานั้นยังไม่เพียงพอสำหรับการสันนิษฐาน ซึ่งข้อนี้ต่างกับมูลพินิจกล่าวคือ ถาเป็นมูลพินิจแล้วมักจะไมคำนึงถึงว่าจะมีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม ก็สามารถใช้มูลพินิจได้ทั้งสิ้น

มีปัญหาที่นำพิจารณาอีกปัญหาหนึ่ง คือ ในชีวิตประจำวันของบุคคลก็มักจะใช้คำว่า "สันนิษฐาน" กันเป็นประจำและใช้ได้อย่างมีได้มีหลักเกณฑ์เช่นว่า เรื่องนี้สันนิษฐานได้ 3 ทาง เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วการสันนิษฐานจะใช้เมื่อสามารถคาดหมายไปในทางเดียวหากคาดหมายไปหลายทางแล้ว เป็นเรื่องของการ "เดา" ¹ มากกว่า แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะเป็นการคาดหมายไปทางเดียวก็ตาม ก็ยังถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานอยู่ ซึ่งอาจจะผิดพลาดก็ได้

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์,

2525), หน้า 306 "เดา" หมายถึง คิดคาดเอาโดยไม่มีหลักหรือเหตุผล

ประเภทของข้อสันนิษฐาน

ข้อสันนิษฐานนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ¹

1. ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย
2. ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

1. ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย

ข้อสันนิษฐานในกฎหมายคือ ข้อสันนิษฐานที่ได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งในคัมภีร์กฎหมาย ² ข้อสันนิษฐานในกฎหมายนี้อาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ ³ คือ

- ก. ลักษณะของการบัญญัติ
- ข. ลักษณะของการบังคับใช้
- ค. ลักษณะของการบังคับใช้

กฎหมายมีกำหนดจากสังคม บทบัญญัติของกฎหมายจึงถูกบัญญัติขึ้นให้สอดคล้องกับสังคมเมื่อพิจารณาถึงข้อสันนิษฐานในกฎหมายตามลักษณะการบัญญัติแล้ว ยังแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

¹ โอสถ โกสิน, กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2501), หน้า 43 – 48.

² ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 4, 60, 64 เป็นต้น
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 6, 17, 154 เป็นต้น

³ ศาสตราจารย์แอ๊ด คูปลาคร์ และนายวิจิตร ลุคิตานนท์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2478), หน้า 184.

1) "พิจารณาไปในแง่ชุมชน คือ เป็นข้อสันนิษฐานที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยข้อสังเกตจากเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ทั่วไปโดยธรรมดาและในกรณีต่าง ๆ ที่จะเกิดเป็นข้อเท็จจริง เช่น นั้นขึ้นก็ควรจะวินิจฉัยได้ว่าความจริงคงเป็นไปได้ในทำนองเดียวกันนั้น เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 327 ในกรณีชำระคอกเบี้ย หรือชำระหนี้โดยอื่นอันมีกำหนดชำระเป็นระยะเวลานั้น ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อระยะหนึ่งแล้วโดยมิได้อีกเงื่อนไขท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เพื่อระยะก่อน ๆ นั้นด้วยแล้ว

ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อการชำระค่างเงินท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้ได้รับคอกเบี้ยแล้ว

ถ้าเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ได้เวนคืนแล้วไซ้ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าหนี้เป็นอันระงับสิ้นไปแล้ว ¹

2) "พิจารณาดังความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นที่ตั้ง คือ เป็นข้อสันนิษฐานที่ตั้งขึ้นโดยนัยเพื่อจะป้องกันประโยชน์ส่วนได้เสียทั่วไปของประชาชน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1024 ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันก็ดี หรือในระหว่างผู้ถือหุ้นด้วยกันก็ดี ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนกับห้างหุ้นส่วนก็ดี ในระหว่างผู้ถือหุ้นกับบริษัทก็ดี ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาสมุดบัญชีเอกสารของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือของผู้ชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใด ๆ นั้น ย่อมเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามข้อความที่ได้บันทึกไว้ในนั้นทุกประการ ²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 188.

การแยกข้อสันนิษฐานเป็นลักษณะของการบัญญัติความที่กล่าวข้างต้นนี้ นักกฎหมายรุ่นหลังมีความเห็นว่าเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่ฝ่ายนิติบัญญัติเห็นว่าควรมีนักกฎหมายประเภทข้อสันนิษฐานเท่านั้น ดังนั้น ข้อสันนิษฐานในกฎหมายจึงมีเพียงลักษณะเดียวเท่านั้น คือ ลักษณะของการบังคับใช้

ข. ลักษณะของการบังคับใช้

เมื่อพิจารณาถึงข้อสันนิษฐานในกฎหมายตามลักษณะของการบังคับใช้นั้นพอแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด
- 2) ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด

1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด

หมายถึงข้อสันนิษฐานที่ได้บัญญัติขึ้นจากความคาดหมายที่นำ เชื่อว่ามีความแน่นอนมากที่สุด หรือเป็นข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งจะต้องบัญญัติให้เป็นที่น่าเชื่อถือเพื่อเป็นหลักยึดถือปฏิบัติจนกฎหมายไม่ยอมให้มีการโต้แย้งหักล้างได้

ข้อสันนิษฐานเด็ดขาดนี้มีบัญญัติอยู่ในตัวบทกฎหมายต่าง ๆ มากมาย ข้อสันนิษฐานใดเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดหรือไม่ในกฎหมายไม่ได้ระบุไว้โดยชัดแจ้ง ดังนั้น จึงต้องพิจารณาจากถ้อยคำของบทบัญญัตินั้น ๆ ว่าเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดหรือไม่ เช่น มีคำว่า "ถือว่า" "ให้ถือว่า" "ต้องถือว่า" เหล่านี้เป็นต้น¹

¹ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 60, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 วรรคแรก

2) ข้อสันนิษฐานไม่เค็ดขาด

หมายถึง ข้อสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติขึ้นมาจากความคาดหมายเช่นเดียวกับ ข้อสันนิษฐานเค็ดขาด แต่มีความแน่นอนน้อยกว่า กฎหมายจึงยอมให้มีการโต้แย้งหักล้างได้ แต่ที่บัญญัติไว้ก็เพื่อให้เป็นหลักเกณฑ์ขั้นต้นเพื่อยึดถือปฏิบัติเท่านั้น ข้อสันนิษฐานไม่เค็ดขาด นี้มักจะใช้โดยคำว่า "หาบให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า" "ให้สันนิษฐานว่า" หรือ "ให้ถือว่า ... เว้นแต่" เหล่านี้เป็นต้น

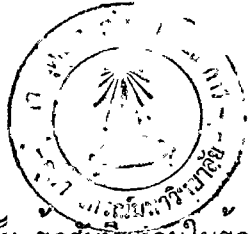
2. ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนี้ไม่ได้เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ผู้ใช้กฎหมาย เป็นผู้ทำเน็ดทั้งนี้เพราะเมื่อข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ไม่สมบูรณ์พอก็จำต้องอาศัย การวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่รวบรวมได้และคำพิพากษาเอาว่าน่าจะมีข้อเท็จจริง อีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทั้งนี้โดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องมือช่วยการคาดหมาย

ในประเทศอังกฤษมีหลัก *res ipsa loquitur* The thing speaks for itself (หมายถึง เหตุการณ์ยอมแจ้งอยู่ในตัว) หมายความว่า พฤติการณ์ต่าง ๆ แสดงอยู่ในตัวแล้วว่า เรื่องนั้น ๆ เป็นมาอย่างไร ตัวอย่างเช่น หากเด็กปฎิสนธิหรือเกิด ระหว่างที่สามีกรรยาลูกศาลตั้งให้แยกกันอยู่ จะเห็นได้ว่า เด็กนั้นไปไขบุตรของสามี (เป็นการสันนิษฐาน) เว้นแต่จะมีข้อพิสูจน์ว่า เด็กนั้นเป็นบุตรที่เกิดจากสามี¹ หรือในกรณี ละเมิดมีบางกรณีที่ได้เห็นได้ในตัวว่าต้องเกิดจากความประมาทเดินเลอ เช่น เรือที่กำลังแล่นบน เรือที่จอดอยู่ ผู้กล่าวอ้างซึ่งมีหน้าที่พิสูจน์ถึงความประมาทเดินเลอ ก็ไม่จำต้องพิสูจน์อะไรมากไปกว่ากรณีดังกล่าวได้เกิดขึ้น อีกฝ่ายหนึ่งจึงมีหน้าที่ต้อง พิสูจน์ว่า เหตุที่เกิดขึ้นไม่ได้เนื่องจากความประมาทเดินเลอของตน

¹ Rupert Cross, sir, Cross on Evidences, 4 th ed.

(London : Butterworths, 1974), pp. 130 - 131.

ในประเทศไทยนั้น ข้อเสนอฐานในข้อเท็จจริงเหล่านี้ จะเห็นได้จาก คำพิพากษาฎีกา ตัวอย่างเช่น

1. คำพิพากษาฎีกาที่ 410/24.6 ข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยรับ เหมาล่องแพไม้ 76 คันของผู้มีชื่อจากปากน้ำโพลงมากรุงเทพฯ จำเลยได้ลงมากับแพไม้ค้าย เมื่อถึงอำเภอมโนรมย์ พนักงานไม้ได้ตรวจไม้ ตรวจแค้ใบเบิกลง ครั้นมาถึงเมืองไชยนาท ตำรวจภูธรตรวจไม้จำเลยพบไม้เกิน 3 คันไม้นั้นไม่มี ตราภาษีและตราขายตีประจำ โจทก์สืบพยานได้ความเพียงว่า ไม้ของโจทก์เคย หายตามลำน้ำเนื่อง ๆ แต่ไม้ของกลางที่จับได้นั้น จะหายด้วยประการใดพยานไม่ ทราบ จำเลยรับว่าจับไม้ของกลางได้ที่จำเลย

ศาลชั้นต้นพิพากษา ยกฟ้องเพราะโจทก์สืบพยานไม่ได้ความเพียงพอที่จะ ให้เห็นว่าจำเลยผิด

โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

โจทก์ฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ศาลล่างปรึกษาความเช่นนี้มีชอบ การที่ จะวางลงเป็นบรรทัดโดยเด็ดเดี่ยวว่า ในคดีลักษณะทุกเรื่อง โจทก์จะต้องมีสักชี พยานรู้เห็นเวลาลักนั้นใช่ไม่ได้ จริงอยู่เรื่องคดีลักษณะซึ่งมีที่รักษาได้เป็นแห่งหน เหมือนมาแลกระบืออยู่มีที่ เมื่อมีผู้รายลัก คงต้องมีสักชีพยานรู้เห็น เจ้าทรัพย์ทำคำ ตราสินไต่ แต่ไม้ลักนั้นไม่มีที่เขตรักษาเป็นแห่งหน เมื่อคิดไม้ลงน้ำแล้ว กฎหมายหรือ วิธีใช้ตราป่าไม้ลักในไม้ นั้น ย่อมให้ความคุ้มครองแสดงกรรมสิทธิ์แห่งเจ้าของไม้ รักษาอยู่ได้ในลำน้ำกระทั่งถึงคานภาษี และต้องมีใบเบิกที่ตราขายเป็นทางป้องกัน

มันคงอีกชั้นหนึ่งถึงนี้ คคือเรื่องนี้พนักงานจับได้ไม้ของกลาง 3 คันที่จำเลย ไม้นี้มีดวงตราป่าไม้ของบริษัทเจ้าทรัพย์ที่ประจำและไม่มีตราภาษีตราขายตีเลย และทั้งโจทก์มีพยานประกอบว่าไม้ของโจทก์เคยหายตามลำน้ำเสมอด้วย ดังนั้นหน้าที่สืบพิสูจน์จึงตกแก่จำเลยที่จะต้องแสดงความบริสุทธิ์ว่าไม้ของกลางที่จับมานั้นโดยประการใดประการหนึ่ง แต่จำเลยไม่มีพยานสืบแสดงความบริสุทธิ์จำเลยมีความผิดฐานรับขังโจร

2. คำพิพากษากฎีกาที่ 1010/2462 ขอให้จริงใจได้ว่า ผู้เสียหาย กลับจากไปทำงานที่วัดแคว่รับประทานอาหารอยู่ที่โรงนายโตะ พอเวลา 8 นาฬิกา หลังเที่ยงจำเลยเมาสุราพากันไปที่หลังโรงนายโตะ นายจอนจำเลยร้องเรียกผู้เสียหาย ๆ ออกไปพบ นายจอนจำเลยเอามือกอดคอกไว้แล้วชวนไปเที่ยวในวัด ผู้เสียหายตอบว่าไป ทันใดนั้นนายเลียบจำเลยเอากลับพันผู้เสียหายถูกที่ขมับซ้าย นายจอนจำเลยจึงปล่อยคอดผู้เสียหายกระโดดไปยืนอยู่ทางผู้เสียหายวาเคษและเอาปืนยิงผู้เสียหาย 2 นัด กระสุนปืนถูกผู้เสียหายที่คางเฉียดไป ผู้เสียหายล้มลงพวกของจำเลยก็เข้ากลุ่มรวมกับผู้เสียหาย นายโตะเจ้าของบ้านร้องบอกกล่าวขึ้น จำเลยจึงพากันวิ่งหนีไป

ประเด็นสำคัญมีว่า นายจอนจำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหายหรือไม่ ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า นายจอนจำเลยไม่ไ้ตั้งใจยิงผู้เสียหายให้ตายที่ยังไปโดยฤทธิ์เมาสุรา กระสุนปืนถูกผู้เสียหายเพียงบาดเจ็บ จึงพิพากษาว่ามีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า นายเลียบจำเลยได้ลงมือทำร้ายผู้เสียหาย นายจอนจำเลยจึงได้คิดทำร้ายผู้เสียหายในขณะนั้นเพื่อช่วยนายเลียบจำเลย โดยเอาปืนยิงถึง 2 นัดติด ๆ กัน แม้ยิงเฉียดไม่ถูกที่สำคัญ จึงพิพากษาว่านายจอนจำเลยมีความผิดฐานพยายามฆ่า

จำเลยฎีกา ศาลฎีกายืนตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์

3. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 300/2501 ข้อเท็จจริงได้ความว่า พ้องบรรยายว่า ได้สอบสวนแล้ว แต่จำเลยไม่โต้แย้งอย่างใด ในชั้นฎีกาจำเลยจึงคัดค้านขึ้นมา เป็นปัญหาข้อกฎหมายประการเดียวว่า นายพันตำรวจตรีสิทธิ มาจากกองสอบสวนกลาง จังหวัดพระนคร ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีเรื่องนี้ และโจทก์มิได้นำสืบให้เห็นว่า นายพันตำรวจตรีสิทธิ มีอำนาจสอบสวนอย่างใด การสอบสวนในคดีเรื่องนี้จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย และอัยการยังไม่มีอำนาจที่จะฟ้องจำเลย

ศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนและประชุมปรึกษาแล้วเห็นว่า เมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องและกล่าวถึงชั้นสอบสวนไว้แล้วก็เป็นการเพียงพอที่จะกระทำให้เข้าใจ และสันนิษฐานได้ว่าเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว หากจำเลยมีข้อข้องใจและประสงค์ที่จะคัดค้านเรื่องอำนาจสอบสวนของเจ้าพนักงานในลักษณะเช่นนี้ ก็ยอมทำได้ โดยเสนอเป็นประเด็นข้อต่อสู้ไว้ในศาลชั้นต้น เพื่อจะได้นำสืบพิสูจน์กันต่อไป แต่เรื่องนี้จำเลยมิได้กล่าวอ้างประการใดไว้ในศาลชั้นต้นเลยถึงความข้อนี้ ปัญหาในเรื่องนี้ก็เป็นอันขาดไป เพราะคดีไม่ประเด็นและไม่มีข้อเท็จจริงที่จะให้วินิจฉัยว่าการสอบสวนนั้นไม่ชอบ ดังนั้น แม้จะยกเหตุเรื่องขึ้นมากล่าวอ้างเพื่อฎีกาศาลฎีกาก็เห็นว่าไม่มีมูลอันใดที่จะวินิจฉัยให้ จึงพิพากษาให้ยกฎีกาของจำเลย

4. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 29/2502 โจทก์ฟ้องขายข้าวให้จำเลย จำเลยจำเลยชำระหนี้ด้วยเช็ค 2 ฉบับ ฉบับแรกโจทก์ได้รับเงินแล้ว ส่วนฉบับที่ 2 จำเลยสั่งอายัดขอให้ชำระ จำเลยให้การว่าไม่เคยซื้อข้าวจากโจทก์ แต่จำเลยได้ตกลงกับโจทก์ว่าจะซื้อข้าวของโจทก์ โจทก์จึงขอให้จำเลยชำระค่าข้าวล่วงหน้า ซึ่งจำเลยยอมชำระให้โจทก์ไป แต่เมื่อถึงกำหนดที่โจทก์จะต้องส่งข้าว โจทก์ไม่ส่งให้ จึงขอให้ชำระเงินคืน

ศาลชั้นต้นฟังว่า จำเลยซื้อข้าวโจทก์และจ่ายเช็คไป 2 ฉบับจริงตามฟ้อง ส่วนฟ้องแย้งของจำเลยฟังเป็นความจริงมิได้ จึงพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ให้โจทก์

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนปรึกษาคดีแล้วเห็นว่า การออกเช็คสั่งจ่ายเงินให้แก่ผู้ใดนั้น ผู้ออกเช็คเป็นอันสัญญาว่า เมื่อผู้ทรงไม่ได้รับเงินตามเช็คนั้น ผู้ออกเช็คก็จะจ่ายเงินให้ด้วยเหตุนี้จึงต้องจ่ายข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่า คาทอมแทนในการออกเช็คนั้นได้รับแล้ว กล่าวคือ การออกเช็คของสันนิษฐานว่าเป็นการออกเพื่อชำระหนี้ เมื่อจำเลยอ้างว่า จำเลยออกเช็คเป็นการก่องหนี้ คือว่าออกให้เป็นการชำระราคาล่วงหน้าก่อนได้รับข่าวคามที่โจทก์สัญญาจะขายให้ จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยจะทวงนำสืบให้ได้ความประจักษ์ชัดแจ้ง ศาลฎีกาเห็นว่า ความพยานหลักฐานของจำเลยไม่มีน้ำหนักที่จะฟังคามที่จำเลยทูลสู้และฟ้องแย้งได้เลย บัญชีที่จำเลยอ้างมาแสดงก็เป็นหลักฐานที่จำเลยทำขึ้นเพื่อประโยชน์ตนเอง รับฟังและเชื่อถือไม่ได้ การที่จำเลยออกเช็ครายพิพาทให้โจทก์ทั้ง ๆ ที่จำเลยอ้างว่ายังเป็นเจ้าหนี้โจทก์อยู่ถึงหนึ่งแสนหกหมื่นบาทนั้น ก็ขัดด้วยเหตุยลยิตวิสัยที่บุคคลธรรมดาจะฟังกระทำอย่างว่าแต่บุคคลเป็นพ่อค้าเช่นจำเลยเลย ศาลฎีกาเห็นว่าฎีกาจำเลยฟังไม่ขึ้น ให้ยกเสีย

5. คำพิพากษาฎีกาที่ 1215/2496 ขอให้จริงใจความว่า จำเลยเป็นผู้รับเครื่องคิดเลขของโจทก์ไว้เพื่อทดลองใช้ ในระหว่างทดลองเครื่องคิดเลขทดลองยังพื้นที่ทำการ เครื่องคิดเลขเสียหาย โจทก์ซ่อมแล้วขายให้จำเลย จำเลยไม่ยอมรับซื้อ

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยรับผิดใจคาชอมกับคาเสื่อม

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จำเลยเป็นผู้รับเครื่องคิดเลขของโจทก์ไว้เพื่อทดลองและปรากฏว่าเครื่องคิดเลขชำรุดเสียหายในขณะที่เครื่องคิดเลขอยู่ในความครอบครองจำเลย ดังนั้นโดยปกติและตามกฎหมายจำเลยก็ควรรับผิดชอบโจทก์เว้นแต่จะสืบแก้ตัวได้ว่าไม่ควรถับผิดด้วยเหตุใด จึงพิพากษายืน

6. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1206/2500 ข้อเท็จจริงได้ความว่า แพชงของจำเลย 4 คัน มีไม้ประมาณ 60 ท่อน ซึ่งจอดอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าโรงเลื่อยของจำเลย ไม้ซากลอยไปตามลำน้ำเจ้าพระยาในเวลานั้นเป็นหน้าน้ำไหลลงเชี่ยวและลมพัดจกได้พัดพาเอาแพชงของจำเลยไปทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแล้วมาชนเอาเสาเรือนของโจทก์ ซึ่งปลูกสร้างอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเหตุให้เสาซีเมนต์รองรับเรือนแพของโจทก์ชำรุดเสียหายรวม 3 คัน ทำให้เรือนแพเอียงทรุดไป

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบค่าเสียหาย

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เรือนของโจทก์ทำไว้ว่าอยู่ตรงข้ามกับที่จอดแพชงของจำเลยไม่ แพชงของจำเลยไหลลอยมาตามกระแสจากตำบลบางโพ ผ่านมาไกล บอมไหลจากแหลมไปหาค้ำน้ำได้ เรือนโจทก์อยู่บางพลัด กระแสน้ำและลมย่อมพัดพาเอาแพชงให้ไหลลอยไปอีกฝั่งหนึ่งได้ แม้โจทก์จะไม่มีพยานนำสืบถึงสาเหตุที่ทำให้แพชงของจำเลยหลุดลอยตามกระแสน้ำอันเชี่ยวในอุทกน้ำว่าเป็นเพราะอะไร จะใช้ความประมาทเลินเล่อของจำเลยหรือไปก็ดี ก็ย่อมเป็นหน้าที่ของจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของแพชงจะต้องระมัดระวังดูแลรักษาแพชงของตนไว้ เพราะยอมเห็นได้โดยธรรมดาว่า แพชงที่จอดอยู่ริมแม่น้ำน้ำไหลเชี่ยวอาจหลุดลอยไปตามกระแสน้ำไปทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นชำรุดเสียหายได้ ฎีกาของจำเลยฟังไม่ได้

7. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 445/2512 ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาได้ความว่า จำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างชั่วคราวของจำเลยที่ 2 ซึ่งทำงานเป็นคนครัวของ โรงแรมพลาซ่า จำเลยที่ 1 มีหน้าที่ดังนี้คือ เวลา 7 นาฬิกาชั่วคราวออกจากโรงแรม ไปตลาดบางรักเพื่อรับกับข้าว แล้วกลับมาที่โรงแรมเอราตจอคไวท์ที่จอดรถของโรงแรม จนถึง 4 ทุ่มจึงเลิกงาน ครั้นวันเกิดเหตุเวลา 18 นาฬิกา มีคนงานคนหนึ่งซึ่งมิใช่ คนงานของจำเลยที่ 2 ขอร้องให้จำเลยที่ 1 เอารถไปส่งในที่ไกล ๆ จำเลยที่ 1 จึง ได้ขับรถไปส่ง หากกลับมาถึงถนนหทัยโดยความประมาทปราศจากความระมัดระวังของ จำเลยที่ 1 ขับเฉี่ยวถูกรถจักรยานคันที่โจทก์ขับที่ล้มลง

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้ว วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ขับรถโดยประมาทละเมิด ต่อโจทก์จำเลยที่ 2 เมื่อไม่สามารถนำสืบพิสูจน์ได้ว่าจำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำไป ในทางการที่จ้างจำเลยที่ 2 ก็ต้องร่วมรับผิดชอบกับจำเลยที่ 1 ในผลแห่งละเมิด

จำเลยที่ 2 อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 ละเมิดต่อโจทก์ ส่วนจำเลยที่ 2 นำสืบได้ว่าจำเลยที่ 1 เอารถไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต จำเลยที่ 2 จึงไม่ควรร่วมผิดกับจำเลยที่ 1

โจทก์ฎีกา ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่า เมื่อได้ความจากพยานหลักฐาน ของโจทก์ประกอบกับคำให้การของจำเลยทั้งสองว่าจำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างและมี หน้าที่ชั่วคราวของจำเลยที่ 2 แล้วขับรถโดยความประมาทไปเฉี่ยวรถจักรยาน ของโจทก์ล้มลงเสียหาย และตัวโจทก์ได้รับบาดเจ็บถือว่า จำเลยที่ 1 ได้กระทำ ละเมิดในทางการที่จ้าง อันจำเลยที่ 2 จะต้องร่วมรับผิดชอบละเมิดกับจำเลยที่ 1 ด้วย แม้จะฟังว่าจำเลยที่ 2 มิได้ใช้ให้จำเลยที่ 1 เอารถไปส่งผู้นั่งท้าย แทกรณี ของจำเลยทั้งสองนั้นก็พอ เห็นได้ว่า ได้มีการยินยอมอนุญาตกันในเรื่องการขับรถ เบื้องจำเลยที่ 1 เห็นสมควรที่จะใช้ได้โดยปริยาย เพราะจำเลยที่ 2 ได้มอบกุญแจรถ

ให้อยู่ในความครอบครองของจำเลยที่ 1 เป็นประจำตลอดเวลา ข้อนี้แสดงว่าจำเลยที่ 2 ได้ให้ความไว้วางใจในการปฏิบัติงานของจำเลยที่ 1 อยู่แล้ว คำให้การของจำเลยที่ 2 ที่ว่าจำเลยที่ 1 ลอบเอารถไปใช้ด้วยกิจธุระส่วนตัวของจำเลยที่ 1 โดยจำเลยที่ 2 ไม่ทราบ ฝ่ายจำเลยก็แก้จำเลยที่ 1 แยกเดี่ยว เบิกความว่าขับรถออกไปโดยไม่ได้ขออนุญาตจากจำเลยที่ 2 เท่านั้นไม่มีน้ำหนักที่จะทำให้ฟังได้ตามข้อต่อสู้ฎีกาของโจทก์ข้อนี้ฟังขึ้น

ความแตกต่างระหว่างข้อสันนิษฐานในกฎหมายกับข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงพอแยกได้ดังนี้คือ ¹

ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย

- ก. จะต้องนับบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมาย
- ข. มีจำนวนจำกัด เฉพาะที่บัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายเท่านั้น จะขยายออกโดยใช้วิธีเทียบเคียงไม่ได้

ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1614/2506 ข้อเท็จจริงได้ความว่า มีบุคคลกลุ่มหนึ่งได้เข้าร่วมกันนำสินค้ายังมีได้เสี่ยภาษีศุลกากรขาเข้า เข้ามาในราชอาณาจักร โดยนำมาจากทะเลเข้ามาในอ่าวไทย และนำขึ้นบก ณ ชายทะเล อำเภอบางมูนี เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบจากสายสืบว่าจะมีการนำสิ่งของหนีภาษีศุลกากรมาเก็บไว้ที่โกดังเอี่ยมยี่งพาณิชย์ จึงได้นำกำลังไปคุ้มไว้ ครั้นวันที่ 15 มกราคม 2505 เวลากลางวันเห็นรถโกดัง

¹ ศาสตราจารย์แอล กูปลาตร์ และนายวิจิตร ลุคิตานนท์, กฎหมายลักษณะ-พระยานและจักษติวิทยา (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2478), หน้า 187.

John Huxley, Buzzard, Phipson on Evidence 20 th ed., (London : Sweet & Maxwell, 1976), p.2118.

บรรพทของใส่กระสอบเต็ม 3 คัน แลนมาทมถนนลันจีเข้าไปในโกดังนั้น
ราวหัวโมงเศษรตทั้ง 3 คัน ออกมาแต่ไม่มีของในรถ จึงได้เข้าท่าถาวรตรวจกัน
ในบ้านและโกดังพบจำเลยอยู่ที่บ้านใกล้เคียง ได้สอบถามจำเลย ๆ ว่าบ้านและโกดัง
เป็นของจำเลย และจำเลยยอมให้คนโกดัง พบสินค้าดังกล่าว จำเลยบอกว่ามีคนเอา
มาฝากบอกว่าเป็นนมู่น เจ้าหน้าที่ตำรวจขอตรวจหลักฐานการเสียหายและการรับฝาก
จำเลยไม่มีให้ตรวจ เจ้าหน้าที่จึงได้ยึดสินค้า และควบคุมตัวจำเลยเพื่อกำเนินคดี และ
ได้บันทึกเรื่องดังกล่าวไว้ด้วย

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงฟังได้ในเบื้องต้นว่า สินค้าของกลางอยู่ใน
ความครอบครองของจำเลย และตามพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2477
มาตรา 10 บัญญัติว่า บุคคลใดมิใช่ในครอบครอง ซึ่งของต้องห้ามหรือของซึ่งมีเหตุอัน
สมควรสงสัยว่าเป็นของต้องจำกัด หรือ เป็นของลักลอบหนีศุลกากรจะถูกสันนิษฐานว่า เป็น
ผู้นำของนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือนำเข้ามาโดยการลักลอบหนีศุลกากรแล้ว
แต่กรณี ถ้าไม่สามารถพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น จำเลยอ้างว่าได้รับฝากไว้โดยไม่รู้ว่าเป็น
ของหนีภาษีศุลกากร จำเลยต้องนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมาย เมื่อพยาน
หลักฐานของจำเลยหักล้างข้อสันนิษฐานนี้ไปโดยชอบมีความผิด

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนแล้ว เห็นว่า พระราชบัญญัติศุลกากร
(ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2477 มาตรา 10 บัญญัติว่า

ถ้าปรากฏว่าผู้ใดมีสิ่งซึ่งต้องห้าม หรือสิ่งซึ่งมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นสิ่ง
ต้องจำกัดหรือ เป็นสิ่งลักลอบหนีศุลกากรไว้ในครอบครอง ให้อธิบดีพนักงานศุลกากร
ผู้ได้รับแต่งตั้ง เป็นพิเศษจากอธิบดีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจบันทึกข้อ-
เท็จจริงที่ตนได้พบเห็น บันทึกนี้ให้เสนอต่อศาลในเมื่อมีการดำเนินคดี ให้สันนิษฐาน

ไว้ก่อนว่าเป็นความจริงตามข้อเท็จจริงที่จกแจ้งไว้ในบันทึกนั้น และผู้นั้นได้นำสิ่งนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือนำเข้ามาโดยการลักลอบหนีศุลกากรแล้วแต่กรณี เว้นแต่จะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น

ให้นำบทบัญญัติในวรรคก่อนมาใช้บังคับแก่การกระทำผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการส่งออกนอกและ การนำเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งสินค้าบางอย่าง และกฎหมายว่าด้วยการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าโดยชัดแจ้งว่า กฎหมายมิได้ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่าเพื่อปรากฏว่าผู้ใดมีสิ่งซึ่งต้องห้ามหรือสิ่งบีบเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นสิ่งต้องกัก หรือเป็นสิ่งที่ลักลอบหนีศุลกากรไว้ในครอบครอง ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นได้นำสิ่งนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือนำเข้ามาโดยการลักลอบหนีศุลกากร หากแต่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นความจริงตามข้อเท็จจริงที่จกแจ้งไว้ในบันทึกของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้พบเห็น ข้อนี้เป็นข้อสันนิษฐานข้อแรก ส่วนข้อสันนิษฐานว่าผู้ที่มีสิ่งนั้นไว้ในครอบครอง เป็นผู้นำสิ่งนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือนำเข้ามาโดยการลักลอบหนีศุลกากร เป็นเพียงผลที่สืบเนื่องจากข้อสันนิษฐานข้อแรกนั้น เมื่อแปลความหมายดังนั้นแล้ว จึงมีใญ่หาต่อไปว่าข้อเท็จจริงที่จะจกแจ้งไว้ในบันทึกควรจะมีอะไรบ้าง บัดนี้เมื่อพิจารณาระเบียบปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2427 ซึ่งคณะกรรมการวางไว้ประกอบแล้ว ก็เห็นว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นอย่างน้อยจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ประกอบกันเป็นพยานพฤติเหตุแวดล้อมพอจะแสดง แก่มาว่าผู้มีไว้ในครอบครองนั้น เป็นผู้นำสิ่งนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือนำเข้ามาโดยการลักลอบหนีศุลกากร

แต่คดีนี้ใจความของบันทึกมีลักษณะ เป็นเพียงบันทึกการตรวจค้นจับกุมอย่างใดคดีอื่น ๆ ทั่วไป กล่าวคือมีแต่ว่าเจ้าหน้าที่การวจได้ร่วมกันตรวจค้นบ้าน

จำเลยโดยจำเลยเป็นผู้ดูแลและนำตรวจคน ก้นขบสิ่งของดังกล่าวตามห้องบรรจุ อยู่ในกระสอบ 1 คัดสอบตามจำเลย ๆ ให้การว่าได้รับฝากไว้จากชายไม่ทราบชื่อ บรรทุกรถโกดัง 3 คันรถในตอนเช้ามืดของวันที่ 15 มกราคม 2505 เจ้าหน้าที่ ตำรวจสงสัยว่าเป็นสินค้าที่หลบหนีศุลกากร จึงได้ยึดสินค้าและควบคุมตัวจำเลยเพื่อ ดำเนินคดี โจความของบันทึกฉบับนี้เพียงเท่านี้หาได้บ่งลักษณะเป็นบันทึกอันจะก่อให้เกิดข้อสันนิษฐานของกฎหมายใด ดังนั้น เรื่องหน้าที่นำสืบก็คือ การวินิจฉัยพยาน หลักฐานก็คือ ยอมรับไปตามหลักที่ใช้ทั่วไปแก่คดีอาญาทั้งปวง และตามพยานหลักฐาน จุดที่สินค้าถูกลักลอบนำ เข้ากับคำบดโกดังของจำเลยตั้งอยู่ห่างไกลกันมากไปอาจ จะเล็งเห็นได้ว่า โกดังของจำเลยนี้ เหมาะสมแก่การซุกซ่อนสินค้าและใบไม้หลักฐาน อื่นอันอาจจะเห็นทางให้คิดไปได้ว่าจำเลยน่าจะได้อาศัยกับผู้นำลอบก่อนแล้ว แม้ได้ ความว่า สายลับได้มาแจ้งไว้ก่อนแล้วว่าจะมีของหลบหนีภายในบรรทุกมาไว้ที่โกดัง จำเลยอาจจะเห็นทางให้คิดไปได้ว่า จำเลยน่าจะได้อาศัยกับผู้นำลอบนำสินค้าเข้า บานก่อนแล้ว แต่ก็ไม่ได้ความเลยว่าสายลับได้เอ่ยถึงจำเลยว่าจะเป็นผู้มีส่วนร่วม บ่อยอย่างใดบ้างในการนำของเข้ามา ทั้งการกล่าวอ้างถึงคำแจ้งความของสายลับนี้ก็เป็น แต่เพียงพยานบอกเล่าซึ่งโดยลำพังยอมรับปากหน้าหมกไว้รับฟัง เพื่อลงโทษจำเลยได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงพิพากษากลับให้ยกฟ้องโจทก์เสีย

ค. ข้อเท็จความโดยเคร่งครัด

ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษานี้ที่ 1008/2487 ข้อเท็จจริงได้ความว่า จับจำเลย ได้ในห้องที่เล่นการพนัน จำเลยถูกฟ้องว่าเล่นการพนันโดยไม่ได้รับอนุญาต

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยมีความผิด

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า ก็มีปัญหาว่าจำเลยอยู่ในวงการเล่น หรือเปล่า ผู้จับไม่ได้เบิกความว่าจำเลยทั้ง 5 อยู่ในวงการเล่น เป็นแต่่าจับจำเลย ไล่ในท้องที่เล่นการเล่น ซึ่งศาลชั้นต้นถือว่าเป็นการเล่นอยู่ในวงการเล่น ศาลอุทธรณ์ไม่เห็น ค้วย เพราะกฎหมายไม่ได้สันนิษฐานว่า ผู้ที่ถูกจับในท้องที่เล่นการเล่น เป็นผู้เล่นการเล่น ท้องที่เล่นการเล่นกับวงการเล่นต่างกัน เมื่อโจทก์สืบไม่ได้ว่า จำเลยเล่นการเล่นหรือ อยู่ในวงการเล่นจึงไม่มีผิด

โจทก์ฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ทางพิจารณายังฟังไม่ได้ว่า จำเลยไ้อยู่ใน วงการเล่นเพียงแต่จับจำเลยในท้องที่เล่นการเล่นเท่านั้น จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลย เล่นการเล่นไม่ได้ เพราะวงการเล่นกับท้องที่เล่นการเล่นนั้นต่างกัน เช่น ท้องเล่น การเล่นกว้าง 10 วา ยาว 10 วา มีวงการเล่นอยู่กว้าง 1 วา ยาว 1 วา ที่มี มุมหนึ่ง มีคนอยู่ในห้องนั้นซึ่งไม่ได้อยู่ที่วงการเล่นหลายคนกำลังกระทำกิจการอื่น ๆ อยู่ ทั้งนี้แมคนเหล่านี้จะถูกจับในท้องการเล่น ก็เห็นได้ชัดว่า ไม่ได้อยู่ในวงการเล่น ไม่เข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ในคดีนี้ก็คู้กัน จำเลยถูกจับในท้องการเล่น แต่ไม่ ปรากฏว่าไ้อยู่ในวงการเล่น เพราะฉะนั้นจึงไม่เข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมาย

เป็นอันว่า โจทก์ไม่สืบสมว่าจำเลยไ้กระทำผิดที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาชอบแล้ว

ง. เป็นข้อบังคับที่บุคคลจะ ก้องต่อถาม กล่าวคือศาลจะต้องบังคับกับการ ตามที่ ข้อสันนิษฐานนั้น ๆ กำหนดไว้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

- ก. ไม่มีอยู่ในตัวบทกฎหมาย มีขึ้นโดยสืบเนื่องมาจากหลักการกรทวิทยา
- ข. มีไว้ได้ไม่จำกัดจำนวน แล้วแต่ผู้ใช้ข้อสันนิษฐานจะคิดเห็นและมีทางสันนิษฐานได้ความแตกต่าง
- ค. ไม่มีการศึกษาความเนื่องจากไม่มีอยู่ในตัวบทกฎหมาย
- ง. ไม่เป็นข้อบังคับที่บุคคลจะฟ้องต่อกรม กล่าวคืออาจโต้แย้งหรือสืบหักล้างได้

ข้อสันนิษฐานในคดีอาญาที่เป็นโทษแก่จำเลย

ในทางอาญานั้นมีหลักกฎหมายอยู่อย่างหนึ่งที่เป็นหัวใจของกฎหมายอาญา ซึ่งหลักนี้ยอมรับในนานาประเทศ คือให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเขามีความผิด หลักอันนี้ก็มีอยู่ในกฎหมายไทยเช่นกัน¹ และรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย²

¹ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 2.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521, มาตรา 27.

แต่หลักกันนี้จะมีข้อยกเว้นหรือไม่ กล่าวคือ ในบางกรณีกฎหมายบัญญัติข้อสันนิษฐานไว้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดไว้ก่อนแล้วปล่อยให้จำเลยเป็นผู้พิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ หากพิสูจน์ไม่ได้จำเลยก็ต้องถูกพิพากษาลงโทษ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าตนบริสุทธิ์จึงจะถูกปล่อย กรณีเช่นนี้จะเป็นการไม่ยุติธรรมต่อจำเลยเป็นอย่างมาก แต่บางประเทศก็ยอมรับและมีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในลักษณะนี้ไว้บังคับ กฎหมายไทยก็ยอมรับและมีข้อสันนิษฐานทำนองนี้ไว้บังคับเช่นกัน และนับวันจะหยิบยกขึ้นมาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ¹

ข้อสันนิษฐานในคดีอาญาที่เป็นโทษแก่จำเลยนี้พอแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- 1) ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย
- 2) ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

ความหมายของข้อสันนิษฐานเหล่านี้มีเหมือนกับที่กล่าวแล้วข้างต้น แต่ในวิทยานิติพนธ์นี้จะเน้นถึงข้อสันนิษฐานเฉพาะส่วนที่เป็นโทษแก่จำเลยในทางอาญาขึ้นมาพิจารณา

มีปัญหาอีกอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงที่น่าพิจารณาคือ การให้ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงทั้งที่ไม่มีกฎหมายรับรองไว้นั้นถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การวินิจฉัยเจตนาของจำเลยในคดีอาญาโดยใช้หลัก "กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา"

¹ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 46

กรมเนวคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงของไทยนั้นจะ
ใช้หลักกรรมเป็นเครื่องชี้แจงผลการพิจารณา. เช่น

1. คำพิพากษาฎีกาที่ 1211/2462 ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยเป็น
พี่เขยของผู้ตาย ผู้ตายได้เกิดทะเลาะถกกันอยู่บนเรือน เรื่องที่น้องสาวของจำเลยซึ่ง
เป็นภรรยาของผู้ตายไม่ทำกับขาวให้ผู้ตายกิน ขณะนั้นจำเลยเดินมาจากเรือนของจำเลย ฯ
โกรธผู้ตาย (เขาช่างน้องสาว) และจำเลยพูดว่า " มึงอยากกินมึงก็ทำกินซี " แล้ว
ตรงเข้าบีบคอผู้ตาย ฯ ไม่ต่อสู แล้วจำเลยก็กลับไป เมื่อจำเลยกลับไปบ้านแล้ว
ผู้ตายก็คำจำเลยเป็นคำหยามแล้วก็ส่งไปครวหนึ่ง พอตกค่านายผืนน้องภรรยาของ
ผู้ตายขึ้นไปบนเรือนผู้ตาย พุกขบไล่ไม่ให้ผู้ตายอยู่ ผู้ตายก็เดินลงจากบันไดไปทาง
เรือนประมาณ 5 ศอก ทันใดนั้นจำเลยตรงเข้าเอามือคั้นค้ำผู้ตายที่ศีรษะข้างซ้าย
1 ที่ ผู้ตายล้มลง จำเลยวิ่งหนีไป ผู้ตายอยู่ได้ 9 วัน ทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงตาย

ศาลชั้นต้น วินิจฉัยว่า จำเลยใช้อาวุธมีคั้นค้ำผู้ตายโดยแรง
จึงมีความผิดฐานฆาตกรรมโดยเจตนา

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า จำเลยฟันผู้ตายแผลเดียว เหตุที่
ฟันก็เป็นด้วย เรื่องภรรยาผู้ตายไม่ทำกับขาวให้ผู้ตายกิน สาเหตุเช่นนี้ยังไม่ได้ว่า
จำเลยตั้งใจจะฆ่าเพียงแต่ให้ผู้ตายเข็ดหลาบที่ไม่เกรงใจจำเลยซึ่งเป็นผู้เขย แต่ทำ
หนักมือไปจึงเป็นเหตุให้ถึงตาย จึงมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยไม่เจตนา (มีผู้
พิพากษาทำความเข้าใจว่า กริยาที่จำเลยใช้อาวุธมีคั้นค้ำผู้ตายอย่างเต็มแรงจน
กระโหลกศีรษะแตกตายนั่น เป็นได้ว่าจำเลยตั้งใจจะฆ่าให้ตาย)

โจทก์จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การถวานั้นได้ส่งกันไปครวหนึ่ง
แล้ว และอาวุธที่จำเลยทำร้ายก็เป็นมีคั้นค้ำยาวประมาณ 1 ศอก ต้องรู้อยู่
ถ้าได้ลงมือฟันหรือแทงลงโดยแรง ก็อาจจะถึงแก่ความตายในทันที จึงพิพากษาแก้ว่า
จำเลยมีความผิดฐานฆาตกรรมโดยเจตนา

2. คำพิพากษากฎีกาที่ 134/2476 ขอให้จริงใจได้ว่าจำเลยซื้อรถจักรยานของผู้เสียหายในราคาต่ำมาก

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า จำเลยได้รับซื้อรถจักรยานโดยรู้สักรว่าเป็นของร้าย จึงพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดฐานรับของโจร

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่ศาลล่างวินิจฉัยว่า จำเลยได้รับซื้อรถจักรยานนี้ไว้ด้วยราคาต่ำมาก ย่อมเป็นการแสดงว่า จำเลยได้รับซื้อทรัพย์สินไว้โดยรู้สักรว่าเป็นของร้ายนั้น ศาลนี้เห็นว่าเป็นการสันนิษฐานในข้อเท็จจริง เมื่อศาลอุทธรณ์วินิจฉัยไม่ผิดจากคำพยานหลักฐานในท้องสำนวนแล้ว ความข้อนี้ก็ยอมยุติเพียงชั้นศาลนั้น อาศัย เหตุคงกล่าวแล้ว จึงพร้อมกันพิพากษายืนตามศาลล่าง

แนวคำพิพากษากฎีกาในสมัยหลัง ๆ ก็มีลักษณะเป็นอย่างเดียวกับฎีกาที่ยกมาข้างต้น จึงพอจะสรุปได้ว่าข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงที่ใญ่อยู่จนทุกวันนี้คือหลักการเป็นเครื่องชี้เจตนาตนเอง และหลักเรื่องกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนานี้เป็นวิธีค้นหาความจริงตามกฎหมายลักษณะพยานวิธีหนึ่งในการพิสูจน์เจตนาของผู้ของสงสัย

โดยทั่วไปการค้นหาความจริงทำได้ 2 ทางคือ

1. ทางตรง
2. ทางอ้อม

การจะหยั่งรู้เจตนาที่อยู่ภายในจิตใจของผู้อื่นโดยองรงนั้น วิทยาการในปัจจุบันก็ยังไม่ก้าวหน้าพอที่จะทำได้ ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะหยั่งรู้เจตนาผู้อื่นทางตรง แต่มีอีกทางหนึ่งที่จะหยั่งรู้เจตนาของผู้อื่นได้โดยพิจารณาจากคำพูด กริยา ท่าทาง การกระทำ และพฤติการณ์แวดล้อมทั้งหมด นำมาเป็น

เครื่องมือในการบังคับเจตนาของผู้หนึ่ง วิธีนี้เป็นการค้นหาเจตนาของผู้ของสงสัยทางอ้อม และโดยวิธีนี้เองในทางกฎหมายลักษณะพยานเรียกขานว่าเป็นหลัก "กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา"

ที่กล่าวว่าการค้นหาเจตนาทางตรงในปัจจุบันยังเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้นั้น อาจทำให้สงสัยว่าการที่จำเลยรับสารภาพ ถือเป็นกรณียังรู้ถึงเจตนาของจำเลย ในทางตรงหรือไม่ ข้อนี้เห็นว่าการที่จำเลยรับสารภาพเป็นการรับรู้เจตนาของจำเลย โดยการแสดงออกของจำเลยจึงไม่ถือว่าเป็นกรณียังรู้เจตนาทางตรง ทั้งนี้เพราะแม้ว่าในแง่กฎหมายการรับสารภาพนั้นมีเหตุผลเป็นมูลฐานอยู่ กล่าวคือโดยทั่วไปบุคคลจะไม่รับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำในทางกลับกันหากว่าเขารับสารภาพก็ว่าเขาคิดว่าเขาเป็นผู้กระทำผิดและสำนึกถึงความผิดที่ทำนั้น¹ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้รับสารภาพนั้น อาจจะไม่รับผิดชอบต่อความผิดก็ได้ เช่น อาจมีการรับผิดชอบแทนกันเพราะการว่าจ้างหรือ ค้ายเหตุอื่น ๆ ซึ่งในเรื่องนี้กฎหมายก็ได้คำนึงถึง เช่นกันและได้กำหนดกลไกในการ ป้องกันไว้ด้วย²

คำว่า "กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา" นี้ คำว่า "กรรม" เป็นคำนาม หมายถึง การกระทำ³ คำนี้จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า "การกระทำเป็น เครื่องชี้เจตนา" ถ้าดูเพียงการกระทำเท่านั้นมากำหนดเจตนาแล้วในบางกรณีก็จะ

¹ Habemus optimum testem confitentem reum (จำเลยซึ่งรับ สารภาพเป็นพยานที่ดีที่สุด)

Confessio facta in iudicio omni probatione major est (คำสารภาพที่รับต่อศาลย่อมมีน้ำหนักกว่าการพิสูจน์อย่างอื่นใด)

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พ.ศ. 2478, มาตรา 176

³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525)

ไม่เพียงพอ ตัวอย่างเช่น การที่จำเลยใช้ปืนซึ่งเป็นอาวุธร้ายแรงยิ่ง ไปยังผู้เสียหาย จะถือว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหายยังไม่ได้ จะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงอื่น ๆ ประกอบอีก ซึ่งในทางปฏิบัติ หลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนาที่ใช้ในความหมายที่กว้างกว่าตัวอักษร กล่าวคือ ดูจากข้อเท็จจริงและเหตุแวดล้อมภายนอกที่เกิดขึ้นทั้งหมด ที่รวบรวมได้เพื่อวินิจฉัยสภาพทางจิตใจของผู้กระทำในขณะทีกระทำนั้นเป็นอย่างไร¹ หากเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 แล้ว จะเห็นได้ว่าหลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนานี้เป็น เรื่องของการซึ่งนำหนักคำพยาน นั้นเอง เช่น

1. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1931/2494 ข้อเท็จจริงได้ความว่าจำเลยมี สาเหตุโกรธเคืองกับผู้เสียหายในคืนวันเกิดเหตุ จำเลยไม่หาพี่ชายผู้เสียหายแต่ไม่ พบจึงเรียกให้นางสาวเสริมผู้เสียหายเปิดประตู นางสาวเสริมเห็นว่าจำเลยเมาก็ ไม่กล้าเปิด จำเลยเกิดโทสะกับประตูเปิดออกเดินเข้าไปหานางสาวเสริม ๆ จะ ว่างนี้ จำเลยจึงตะกรุบข้อมือได้แล้วกระชากมา นางแบบร้องห้ามขออย่าให้ทำนาง สาวเสริม พอดีนางสาวเสริมหลุดได้ว่างนี้ จำเลยยัง เข้ามืดแทงนางสาวเสริมอีก แต่ไม่ถูก

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดฐานกระทำอนาจาร

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ยืนตามศาลชั้นต้น

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ฎีกาเห็นได้ว่าจำเลยกระทำไปโดย

¹ อุททิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525) หน้า 65.

บันกาลโหระ จำเลยจับข้อมือนางสาว เสริมกระซอกมาเพื่อจะทำร้าย หากใช้เจตนาจะทำอนาจารไม่ การกระทำของจำเลยจึงไม่ใช่เพื่อการอนาจาร จะลงโทษฐานกระทำอนาจารตามฟ้องไม่ได้

2. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1207/2498 ขอเท็จจริงได้ความว่า ผู้เสียหาย เป็นผู้ใหญ่บ้าน จำเลยเป็นลูกบ้าน ก่อนเกิดเหตุมีผู้กล่าวหาว่าจำเลยรุกที่ ผู้เสียหาย ไลน์ให้จำเลยไปรังวัดที่ 2 ครั้ง จำเลยไม่ไป วันเกิดเหตุจำเลยผ่านบ้านผู้เสียหาย ผู้เสียหาย เรียกจำเลยเข้าไปบอกว่าเรื่องไม่ไปรังวัด ได้มีการโต้ตอบกัน ผู้เสียหาย โกรธได้ผลักจำเลยและเตะจำเลย 2 - 3 ที จำเลยออกจากบ้านผู้เสียหายไปแล้วไปแจ้ง เรื่องการลักลอบเล่นการพนันที่บ้านผู้เสียหายให้กำนันไปจับ กำนันให้ไปตามผู้ใหญ่บ้าน อีกคนหนึ่ง จำเลยไปถามแต่ไม่พบ จึงบอกเรื่องกำนันจะให้ไปจับการพนันให้บุตรสาว ผู้ใหญ่บ้าน บุตรสาวผู้ใหญ่บ้านบอกว่า ผู้ใหญ่บ้านไปทางบ้านผู้เสียหาย แล้วลอบไปบอก ผู้เล่นการพนันที่บ้านผู้เสียหายให้เลิกเล่น ต่อมาจำเลยพบผู้ใหญ่บ้านเดินออกมาจาก บ้านผู้เสียหาย จึงบอกเรื่องการจับการพนันให้ทราบ แต่ผู้ใหญ่บ้านไม่ไปอ้างว่าไม่ใช่ ลูกบ้านตน จำเลยได้เดินผ่านบ้านผู้เสียหาย ๆ ซึ่งยืนอยู่หน้าบ้านรองถามว่าจะไปไหน จำเลยว่าจะไปเอากำนันมาจับไฟบ้านผู้เสียหาย ผู้เสียหายตอบว่าได้ซิวะ แล้วกลับเข้า บ้านถือไม้ค้อนแฉกออกมาตรงเข้าหาจำเลย จำเลยเดินหนีไปได้ 2 - 3 วา ผู้เสียหาย ก็วิ่งตามมาเอาไม้ที่จำเลย 2 ที ถูกแขนและศีรษะ แล้วมีพวกผู้เสียหาย 3 - 4 คน เข้ามาเอาก้อนหินเล็กบ้างใหญ่บ้างทุบและขว้างจำเลย จำเลยจึงได้เอามีค้อนออกขว้าง แกว่งและได้ใช้มีค้อนแทงไปหลายที่

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า เมื่อพิเคราะห์ถึงลักษณะและขนาดของอาวุธและการแทงหลายครั้งโดยแรงในขณะที่ผู้เสียหายหงายอยู่ เป็นการสื่อให้เห็นเจตนาว่า จะทำร้ายให้ถึงตาย จึงมีความผิดฐานพยายามฆ่า

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า จำเลยได้ทำร้ายผู้เสียหายเพื่อป้องกันตัวพอสมควร เหตุจึงพิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ยกฟ้อง

โจทก์ฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อจำเลยเดินผ่านบ้านผู้เสียหายไปได้ 3 วา ผู้เสียหายซึ่งยืนอยู่หน้าบ้านถามว่าจะไปไหน จำเลยตอบว่าจะไปเอากำนันมาจับไฟแกละซี ผู้เสียหายว่าไค้วะ แล้วกลับเข้าไปในบ้านถือไม้ค้อนแฉกออกวิ่งตรงมาหาจำเลย จำเลยเดินหนีไปได้ 2 - 3 วา ผู้เสียหายก็วิ่งตามไปทัน จำเลยหันกลับมา ผู้เสียหายก็เอาไม้ตีจำเลย พฤติการณ์ครั้งนี้เห็นได้ว่าการทำร้ายกันนั้นไม่น่าจะเกิดขึ้น หากจำเลยประสงค์จะหลีกเลี่ยงให้พ้นไปเสีย แต่จำเลยกลับหันมานี้ก็คงเนื่องด้วยความสมัครใจจะเข้าต่อสู้กับผู้เสียหายโดยจำเลยมีความโกรธเคืองที่ผู้เสียหายผลักและเตะในตอนแรก จึงเป็นเรื่องสมัครใจวิวาททำร้ายร่างกายกัน จำเลยจะยกเหตุป้องกันตัว เป็นข้อให้พ้นผิดหาได้ไม่

การทำร้ายกันนี้เกิดจากความสมัครใจวิวาทต่อสู้กัน ต่างฝ่ายต่างฉวยโอกาสทำร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง การใช้ไม้ค้อนเข้าปะทะหัววันทำร้ายซึ่งกันและกันเป็นการยากจะยับยั้งใช้ไม้ค้อนแทงให้หนักเบาแค่ไหน ความประสงค์ได้ ย่อมมีการฝึกหัดละครท่าหนักเบาไปบ้างโดยไม่เจตนาอาวุธไม้ที่จำเลยใช้แทงผู้เสียหายในคดีนี้ก็มิใช่ขนาดยาวหึ่งคืบหนึ่งนิ้วเพียง 1 คืบเศษ นับว่าเป็นอาวุธมีขนาดย่อมซึ่งเห็นไม่คิดว่าจะยังผลให้ผู้ถูกแทงเป็นอันตรายถึงตายได้โดยธรรมดา

ด้วยเหตุดังกล่าว ศาลฎีกาจึงพิพากษากลับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ว่า จำเลยมีความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้รับอันตรายสาหัส

3. คำพิพากษาฎีกาที่ 922/2499 ขอให้จริงใจความว่า นายเชื้อแห่งพลตำรวจทำนองถึงแก่ความตายไปโดยพลการ แล้วนายเชื้อกับจำเลยก็วิ่งหนีไปด้วยกัน โดยมีพลตำรวจเฉลิมไล่ตามไปในระยะห่างกันประมาณ 10 เมตร และยังมีพลตำรวจจิตรไล่ตามไปอีกคนหนึ่งในระยะห่าง ๆ กัน นายเชื้อร้องให้จำเลยใช้ปืนยิงในขณะที่กำลังวิ่งหนีไปด้วย จำเลยใช้ปืนยิงแต่เพียงนัดเดียว ไม่ปรากฏว่าวิถีกระสุนเป็นทางควพลตำรวจเฉลิมมากน้อยเท่าใด

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นฐานพยายามฆ่าเจ้าพนักงาน

จำเลยฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่จำเลยใช้ปืนยิงมานั้นก็โดยนายเชื้อเป็นผู้ร้องให้ยิงในขณะที่กำลังวิ่งหนีไปด้วยกัน จำเลยใช้ปืนยิงแต่เพียงนัดเดียว ไม่ปรากฏว่าวิถีกระสุนเป็นทางควพลตำรวจเฉลิมมากน้อยเท่าใด ดังนั้นจะฟังว่าจำเลยยิงโดยเจตนาจะฆ่าเจ้าพนักงานไม่ถนัดนัก เพราะอาจเป็นการยิงเพื่อข่มขู่ให้เจ้าพนักงานติดตามจับกุมก็ได้ จึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์บังคับคดีตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

ในประเทศอังกฤษแต่เดิมใช้หลักการเป็นเครื่องรู้เจตนา (natural and probable consequence of the accused's acts) ตามความหมายอย่างแคบ แต่ต่อมามี Criminal Justice Act 1967 S 8¹ ออกมาห้ามและบังคับให้ใช้ในความหมายอย่างกว้างและหลักดังกล่าวนี้ตามกฎหมายอังกฤษ

¹

Smith, J.C. and Hogan Brian, Criminal Law 4 th ed. (London : Butterworths, 1978), P. 69.

ถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง ซึ่งข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนี้มีนักกฎหมายชาวอังกฤษบางคนเห็นว่าเป็นการใช้คำผิด (misnomer)¹ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการใช้เหตุผลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ในกระบวนการพิจารณาคดีความกฎหมาย

ดังกล่าวแล้วข้างต้นหลักเรื่องกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา²ตามแนวคำพิพากษาฎีกาถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง² โดยความเห็นส่วนตัวแล้วคิดว่าที่ใช้คำว่า "ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง" เช่นนี้จะไม่ถูกต้องเช่นกัน เรื่องนี้ควรจะเป็นเรื่องของกรรมซึ่งนำหนักพยานหลักฐานมากกว่าจะเป็นเรื่องข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง

เหตุผลที่ว่าไม่น่าถือเอาหลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา มาเป็นข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนั้นเพราะรากฐานของหลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา มาจากการบ่งชี้ของพยานหลักฐานต่างๆ ที่รวบรวมมาทำให้เห็นเจตนาไม่ใช่การคาดคะเนเอาจากพยานหลักฐานต่าง ๆ นั้น จุดนี้พอจะยกตัวอย่างประกอบให้เห็นได้ชัดเจนขึ้นกล่าวคือถ้าเรามีแผนที่อยู่ในมือและกำหนดตำแหน่งลงในแผนที่นั้น การที่จะหาตำแหน่งในภูมิประเทศจริงตามตำแหน่งที่กำหนดในแผนที่นั้นเป็นเรื่องง่ายและทำได้ถูกต้องด้วยซึ่งก็เปรียบได้กับการค้นหาความจริงทางตรงซึ่งทำได้ถูกต้องตามความจริง แต่ในทางกลับกันหากเราอยู่บนภูมิประเทศจริงแห่งหนึ่ง และต้องการจะทราบว่ามีภูมิประเทศจริงนี้อยู่บนจุดไหนบนแผนที่ เราจะต้องได้ข้อมูลมากมายและต้องใช้วิธีที่ยุ่งยากจึงจะกำหนดตำแหน่งลงในแผนที่ได้ถูกต้อง ซึ่งเปรียบได้กับการค้นหาความจริงทางอ้อมที่ต้องยุ่งยากกว่าแต่ผลที่ได้มาก็เป็นความจริงที่ถูกต้องเช่นกัน

1

John Huxley Buzzard, hipson on evidence, 12 th ed. (London : Sweet & Maxwell, 1976), P. 2116.

2

คำพิพากษาฎีกาที่ 134/2476 หน้า 34 ซึ่งศาลฎีกากล่าวไว้อย่างละเอียด.

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงกับกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนาอาจมีความหมายต่างกันอย่างกล่าวคือ ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงอาจใช้กับการหาข้อเท็จจริงบางอย่างซึ่งไม่ใช่การค้นหาเจตนาและเมื่อได้ข้อเท็จจริงที่คั่นหน้านั้นแล้วจะนำข้อมูลนั้นไปใช้กับหลักกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา เพื่อค้นหาเจตนาอีกชั้นหนึ่ง เมื่อพิจารณาในแง่ของจำเลยแล้ว แม้ว่าข้อมูลที่ได้จากการใช้ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงจะเป็นความจริงก็ตาม ในแง่จิตวิทยา จำเลยอาจรู้สึกว่าคุณข้อมูลที่คั่นนั้นเกิดจากการคาดคะเน แล้วนำเอาข้อมูลที่เกิดจากการคาดคะเนนั้นมาค้นหาเจตนาของตนอีกชั้นหนึ่ง เจตนาที่คั่นได้จึงอาจไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง ดังนั้น อาจทำให้จำเลยที่ถูกลงโทษเข้าใจผิดได้ว่าตนถูกลงโทษเพราะการคาดคะเนว่าตนทำผิด ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรม¹ ฉะนั้น คำว่าข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงในทางอาญาจึงไม่ควรนำมาใช้

ปัญหาที่เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา

ปัญหาที่เกิดจากข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญานี้อาจแยกได้ดังนี้

1. ข้อสันนิษฐานเช่นนี้ช่วยหลักนิติธรรมหรือไม่ กล่าวคือ ขัดกับมาตรา 2 ประมวลกฎหมายอาญา หรือรัฐธรรมนูญหรือไม่
2. มีขอบเขตในการบังคับใช้แค่ไหน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ชวนินทร์ กรัยวิเชียรและวิจักษณ์หาคุณ, การตีความกฎหมาย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สวนพิมพ์, 2523) : 330 - 331.